

Wat is „kleine criminaliteit” ?

Alhoewel de huidige (media)belangstelling iets anders doet vermoeden is kleine criminaliteit allerminst een nieuw verschijnsel. Ondanks, of wellicht juist vanwege, de „populariteit” van het begrip kleine criminaliteit, is de inhoud ervan verre van duidelijk. Het is daarom geen eenvoudige opdracht om het begrip te omschrijven. Deze bijdrage geeft ook een overzicht van de polemiek die het begrip uitlokt.

De term „kleine criminaliteit”

Een eerste bron van ergernis is de term opzich. Het woord „klein” zou de indruk doen ontstaan dat het gaat om onbelangrijke, te verwaarlozen onschuldige feiten waarvan de gevolgen gebagatelliseerd worden. Anderen ergeren zich meer aan het gebruik van de term „criminaliteit” waardoor het afwijkend gedrag (waar het eigenlijk om gaat) vaak ten onrechte in de criminele en strafrechtelijke sfeer geplaatst zou worden. Soms wordt daarom de voorkeur gegeven aan de term „problematische” situaties. In antwoord op de polemiek werd het begrip „vaak voorkomende” criminaliteit geïntroduceerd waarmee men vooral de nadruk wil leggen op het massaal karakter van deze strafbare feiten. Als omschrijving is het begrip „vaak” neutraler dan het meer geladen begrip „klein”. Het is echter maar de vraag of deze discussie iets bijdraagt aan de doelstelling: het inhoudelijk verduidelijken van het begrip. Hoe men de feiten ook definieert, het blijft onduidelijk wat kleine criminaliteit is.

Een brede benadering

De „moeilijkheid” met kleine criminaliteit is haar morele geladenheid. Typisch voor dit begrip is dat de reacties van de sociale omgeving op de criminele handeling er in zijn opgenomen.

Verkeerscriminaliteit	Millieucriminaliteit	Commune criminaliteit	Economische criminaliteit
- rijden onder invloed - doorrijden na aanrijding - fout parkeren - door rood licht rijden	- hondepoep (daar waar verboden is) - huisvuil te vroeg buiten zetten - motorolie weggooien	- winkeldiefstal - inbraak woning - fietsdiefstal - vernieling	- kleine belasting fraude - fraude - steunfraude - zwartrijden

Eysink, Smeets & Etman, 1991 sheets thema-avond Veenendaal

Als die reacties verdwijnen omdat mensen zich niet langer ergeren (aan bijvoorbeeld zwartrijden) kan dit betekenen dat het niet langer gerechtvaardigd is dit gedrag tot de feiten van kleine criminaliteit te rekenen. Ondanks het feit dat daardoor de inhoud van het begrip niet voor eens en altijd vaststaat bestaat er een soort van stilzwijgende consensus over de grenzen.

Niet toevallig wordt de commune- of gemeenrechterlijke criminaliteit (zie schema) als de meest traditionele vorm van kleine criminaliteit beschouwd. Daardoor wordt een onderscheid gemaakt tussen feiten van gemeenrecht en feiten van het ordeningsrecht. Deze laatste bevat regels die betrekking hebben op verkeers-, milieu- en economische criminaliteit. Zij drukken (in tegenstelling tot het gemeenrecht) géén maatschappelijke of morele normen uit maar veeleer technische regels. Zij dienen in de eerste plaats om het maatschappelijk verkeer zo rationeel mogelijk te regelen, niet om de menselijke veiligheid of integriteit te beschermen. Het verschil met de traditionele criminaliteit ligt ook in het feit dat feiten van het ordeningsrecht minder zichtbaar zijn, moeilijker herkenbaar en vooral minder verwerpelijk voorkomen. Hun etische lading lijkt minder groot. Houdt men geen rekening met deze (overigens fictieve) tweedeling dan krijgt men volgende schematische voorstelling van kleine criminaliteit. (1)

Deze benadering biedt een veel breder scala van feiten en meer potentiële daders, trekt het begrip kleine criminaliteit ver open waardoor het minder abstract wordt. Door kleine criminaliteit uitdrukkelijk in meerdere categorieën op te delen (met name verkeers- en milieucriminaliteit) wordt een link gelegd tussen kleine criminaliteit en verloedering. Er wordt rekening gehouden met omgevingsfactoren. Het schema onderschrijft niet langer de thesist dat kleine criminaliteit veroorzaakt wordt door een „marginale groep”. Kleine criminaliteit is niet langer een geïsoleerd probleem, op te lossen door politiediensten.

In Nederland worden zelf-rapportage onderzoeken gehouden onder de bevolking om zicht te krijgen op de daders van kleine criminaliteit en de spreiding onder de bevolking. (in dit soort onderzoeken wordt aan de respondenten gevraagd of ze zelf kleine criminaliteit hebben gepleegd) De onderzoeken wijzen uit dat bovenbeschreven brede benadering gerechtvaardigd is. Zo kan er een onderscheid gemaakt worden tussen een kleine groep „veel-plegers” en een grote groep „incidentele-plegers” of „minder-plegers”. De veel-plegers houden er een deviant levensstijl op na. De grote groep incidentele plegers zijn normale, respectabele burgers, die niet verschillen van U en ik. Dit betekent dat niet alleen de helft van de kleine criminaliteit gepleegd wordt door een vrij klein groepje maar ook dat de helft van de kleine criminaliteit gepleegd wordt door een grote groep incidentele plegers. (2)

	Veel plegers	Incidentele plegers
AANDEEL		
OMZET	10 %	90 %
	50 %	50 %

Een enge benadering

De brede invulling (die overigens niet overal evenveel bijval kent) staat in schril contrast met „de officiële” definitie van kleine criminaliteit. Tot nu toe is alleen bij onze Noorderburen een poging gedaan om van overheidswege een officiële of beleidsmatige omschrijving van de term te geven. Onder kleine criminaliteit vallen dan die feiten die:

- 1 strafbaar gesteld zijn;
- 2 relatief licht zijn ;
- 3 massaal gepleegd worden;
- 4 in hun gevolgen op zich niet zo erg zijn, maar juist door het massaal voorkomen ervan de hinder in (on)evenredige mate doen toenemen zodat ze een (maatschappelijk) probleem worden;
- 5 niet zozeer door het materieel en/of financieel verlies dat ze veroorzaken van belang zijn, maar veeleer doordat ze een toename van de gevoelens van onveiligheid, angst en onrust veroorzaken;
- 6 waarbij de ophelderingsgraad, de aangifte-, opsporings- en vervolgingsbereidheid doorgaans zeer laag ligt.

In tegenstelling tot de brede benadering worden hier vooral selectiecriteria aangereikt. Voor een goed begrip is deze omschrijving te abstract en oppervlakkig.

De achtergrond

Wat opvalt bij een iets grondigere bestudering van het fenomeen is het feit dat de wetgever het begrip niet kent en dus ook de „bouwstenen” niet levert voor een (begin van) begripsomschrijving. Noch in het Strafwetboek, noch in het Wetboek van Strafvordering of in het Burgerlijk Wetboek vindt men aanknopingspunten. Dit is niet zo verwonderlijk aangezien de term „kleine criminaliteit” een verzamelnaam (niet ten onrechte wordt het vergeleken met een container) voor een groot aantal uiteenlopende delicten die „slechts” gebonden worden door gemeenschappelijke kenmerken. Uit het literatuuronderzoek en de verkennende gesprekken werd duidelijk dat de term kleine criminaliteit afkomstig is uit de criminologie en de sociologie, bedoeld om bepaalde typen van misdrijven in één concept te vatten en de gemeenschappelijke context beter te begrijpen.

Een waardegeladen en normerend begrip

Toch staat het begrip kleine criminaliteit niet volledig los van het strafrecht. Kleine criminaliteit

blijft criminaliteit. Criminaliteit kan omschreven worden als „van overheidswege strafbaar gesteld ongewenst gedrag. Ongewenst omdat het gedrag schade toebrengt aan de samenleving.” (3)

In deze redenering past de stelling uit de criminologie dat de strafwet criminaliteit veroorzaakt; zonder strafwet bestaat er geen criminaliteit, alleen nog ongewenst gedrag. Volgens deze redenering is met name kleine criminaliteit een produkt van een subjectief selectieproces en is de term een uiting van een toegenomen intolerantie jegens afwijkend gedrag, met name naar jongeren.

Dit laatste verwijt is niet onterecht. Kleine criminaliteit is synoniem geworden voor jeugdcriminaliteit. De hele theoretische analyse over de aanpak van kleine criminaliteit laat wat de doelgroep betreft over die link geen twijfel bestaan.

Nochtans bewijst bovenstaand schema dat dit niet helemaal terecht is. Het schema bevat heel wat feiten die eenvoudigweg niet door jongeren gepleegd kunnen worden. Omgekeerd klopt de redenering wel. Het overgrote deel van de criminaliteit die door jongeren gepleegd wordt is kleine criminaliteit (vooral vermogensdelicten).

Om deze en alle voorgaande bedenkingen geven we de voorkeur aan de brede benadering van kleine criminaliteit.

Noten

(1) Eysink Smeets & Etman, Samenspannen tegen kleine criminaliteit, Informatiemap, cursus bestuurlijke preventie, 's-Gravenhage, Eysink Smeets & Etman, 1989

(2) *ibid.* p. 17

(3) *ibid.* p. 11